

INDEPENDENȚA ROMÂNIEI ÎNTRE RĂZBOI PE CÂMPUL DE LUPȚĂ ȘI RĂZBOI DIPLOMATIC. TRASAREA FRONTIEREI DUNĂRENE CU RUSIA ȘI BULGARIA ÎN 1878

Dr. Carmen Irène ATANASIU*

Realitatea din spatele „cortinei”

Anul 1878 a reprezentat pentru România îndeplinirea unui obiectiv major în aspirațiile sale de formare și consolidare a statului român modern: recunoașterea independenței naționale. Obiectiv imperios necesar, câștigat în război, pe câmpul de luptă, ideal național pentru atingerea căruia românii au participat cu abnegație și convingere, mai rar întâlnită, dar absolut justificată.

Afirmația sună clișeic, dar aceasta a fost realitatea, al cărei eroism nu poate fi negat, doar că în spatele „cortinei” s-a desfășurat, în paralel, un alt război, diplomatic, care a lăsat răni adânci în trupul României.

Tratatul de la Berlin consfințea noul statut juridic al României, acela de stat independent, și „reunea” Dobrogea la țară, în succesiune directă de la Imperiul otoman, în drepturile și obligațiile căruia aceasta se substituia.

Aceste „victorii” diplomatice au fost însoțite însă și de impunerea unor cedări teritoriale: sudul Basarabiei în schimbul Dobrogei și Deltei Dunării. România a refuzat alternativa „schimbului” teritorial pretins de Rusia, susținând restaurarea autorității sale de stat asupra unei părți a teritoriului românesc. „**Nu este vorba** – au susținut I.C. Brătianu și Mihail Kogălniceanu la Congresul de la Berlin - **ca marile puteri să dăruiască României independența, ci ca aceasta să fie recunoscută „după dreptul cel vechi” și „potrivit jertfelor făcute în război”¹.**

„Campania românească” de la San Stefano² și Berlin³ a fost cvasi-exclusiv o „bătălie pentru Basarabia” și întregul „arsenal” al pledoariei s-a

*Comitetul Român de Istorie și Filosofie Științifică și Tehnică (CRIFST) al Academiei Române.

¹****Politica externă a României*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, 136.

²La 19 februarie / 3 martie 1878, la San Stefano s-a încheiat **Tratatul preliminar de pace între Rusia și Imperiul otoman**, punând capăt războiului din 1877 - 1878, desfășurat între cele două mari puteri. România, Serbia și Muntenegru, care participaseră la război în vederea dobândirii independenței, nu au fost acceptate la negocieri și la semnarea tratatului. În articolul 5, Sublima Poartă recunoaște: independența României, alături de cea a Serbiei și Muntenegrului și de autonomia Bulgariei (art. 2, 3, 6). Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor erau acordate de Imperiul Otoman Rusiei, care își rezervă dreptul de a le schimba cu Sudul Basarabiei (art. 19). În timpul celor 2 ani de ocupație militară a principatului bulgar, trupele țariste „își vor menține comunicațiile cu Rusia nu numai prin România, dar și prin porturile de la Marea Neagră, și Burgas”, putând organiza „depozitele necesare” (art. 8). Fortificațiile de pe malurile Dunării din România, Bulgaria și Serbia urmau să fie distruse (art. 12). Guvernul român nu a recunoscut acest tratat deoarece a fost încheiat fără

concentrat în această direcție. Problema Basarabiei se proiecta, în primul rând, ca o chestiune de suveranitate; pretențiile Rusiei și „jocul” complice al Puterilor se exercitau pe seama României în legătură cu această chestiune; interesul european legat de libertatea gurilor Dunării și care era temeiul garanției Puterilor, a cuprinderii țării ca „subiect” al dreptului public continental, era condiționat de posesiunea Basarabiei.

Iată de ce Basarabia era considerată mai importantă din punct de vedere al intereselor naționale, cu atât mai mult cu cât integrarea Dobrogei a fost anticipată ca o întreprindere costisitoare și cu riscuri imprevizibile. Vehement în atitudinea sa față de această chestiune, Mihai Eminescu afirma: „...pentru prima oară după sute de ani, suntem chemați a hotărî cestiuni a căror rezolvare va determina pe de-a pururea soarta nației românești în genere, a statului român îndeosebi. Cele trei mari întrebări: cestiunea Basarabiei, acordarea de drepturi politice evreilor, anexarea

participarea unui reprezentant alsău și mai ales din cauza clauzelor referitoare la încorporarea sudului Basarabiei între hotarele imperiului țarist și la stabilirea de eșaloane ale trupelor ruse pe teritoriul statului român cu scopul menținerii, pe această cale, a legăturii dintre Rusia și armata de ocupație din Bulgaria. Din cauza amenințărilor Marii britanii și Austro-Ungariei, nemulțumite de creșterea influenței ruse în Balcani, ceea ce periclita propriile lor interese în zonă, guvernul rus a fost nevoit să accepte o revizuire a Tratatului de la San Stefano de către un congres al celor șapte mari puteri europene, care va avea loc în iulie, același an la Berlin (*DocumenteprivindistoriaRomâniei*, vol. IX, Ed. Academiei R.S.R., București, 1955, p. 363).

³La **1/13 iulie 1878**, reprezentanții Austro-Ungariei, Franței, Germaniei, Italiei, Marii Britanii, Rusiei și Imperiului otoman au semnat Tratatul de la Berlin, în care, printre altele, au recunoscut independența României (art. 43) cu condiția acceptării de către aceasta a încorporării sudului Basarabiei la Imperiul țarist (art. 45) și a acceptării acordării cetățeniei române tuturor locuitorilor ce nu se află sub protecția altor state, indiferent de religia celor în cauză (art. 44). Dobrogea, „a cărei frontieră sudică va fi trasată de o comisie internațională, Delta Dunării și Insula Șerpilor sunt reunite României (art. 45)”. Alte articole ale tratatului se mai referă direct sau indirect la România: trupele de ocupație țariste din Bulgaria își vor menține comunicațiile lor cu Rusia și pe teritoriul statului român (art. 22) ; statul român va face parte din Comisia Europeană a Dunării (C.E.D.), ale cărei atribuții de asigurare și reglementare a navigației fluviale, pe porțiunea Sulina -Galați, se exercită „într-o completă independență de autoritatea teritorială” (art. 53); în competența aceleiași comisii, asistată de reprezentanții statelor riverane, intra și stabilirea regimului Dunării pe porțiunea Galați - Porțile de Fier (art. 55) ; împărțirea apelor teritoriale și a pescuitului se supunea arbitrajului C.E.D. (art. 47). Se interzicea navigația pe Dunăre a navelor de război, făcând excepție „vase ușoare destinate poliției fluviale și serviciilor vamale” și staționarele puterilor reprezentate în C.E.D., acestea putând urca pe cursul fluviului până la Galați (art. 52) ; România nu va încasa drepturi de tranzit pentru mărfurile care traversează teritoriul ei (art. 48) ș.a. (*Tratatul de la Berlin urmat de ProtocoaleleCongresului precum și de chartaBasarabieiromâne, a DelteiDunăriiși a Dobrogei*, București, 1878; colecția „Monitorul Oficial”, DezbaterileCorpurilorLegiuitoare (AdunareaDeputațilorșiSenat)” din anul 1878).

Dobrogei, atârnă ca o sabie cu trei tăişuri asupra noastră și va depinde de la înțelepciunea noastră de a le face inofensive în marginile putinței.

Știm foarte bine, pentru noi și între noi, întâi că Basarabia ce ni se ia e o parte străveche a țării Moldovei și c-a fost a noastră de la 1300 și ceva până la 1812, știm asemenea că evreii nici au fost, nici sunt persecutați în țările noastre și că îngrădirile ce li s-au impus au fost dictate de un natural instinct de conservățiune. Asupra cestiunii a treia știm că, întrucât poate fi vorba de drept istoric, continuarea Deltei de pe malul drept al Dunării, adică Dobrogea, e o dependență naturală a Țării Românești, care a și fost a Țării Românești curând după întemeierea acestui principat...”⁴.

Statutul anterior al Dobrogei, de provincie otomană cucerită de la români, conferea actului reunirii caracterul unei instituții istorice. Acest caracter întârea, de fapt, o opțiune politică: de contestare implicită a oricărei asocieri – voite sau subînțelese – cu o prezumtivă compensație teritorială. Nu este vorba de o încercare juridică de escamotare a caracterului unui fapt istoric controversat, ci doar de o altă manieră, adăugată celorlalte deja evocate, de reafirmare, fără echivoc, a tăriei drepturilor suverane ale României asupra Dobrogei. La nivel oficial, reacțiile guvernului și Parlamentului român au fost virulente încă din perioada preliminarilor păcii. Astfel, la 4 ianuarie 1878, într-o notă confidențială adresată de agentul diplomatic al României la Viena, Ion Bălăceanu, ministrului de externe al Austro-Ungariei, Gyula Andrassy, i se expunea punctul de vedere al premierului I.C. Brătianu: „**Țara nu vrea un troc! Aceasta vrea să însemne că românii vor accepta cu recunoștință ceea ce Marile Puteri vor vrea să le acorde în Dobrogea, dar că ei nu-și pun în joc onoarea de a obține cu prețul unei bucăți (părți) din patria lor**”⁵.

În Parlament au continuat dezbaterile aprinse privind cedarea Basarabiei și reunirea Dobrogei pe toată durata tratativelor de pace și a Congresului de la Berlin. S-au făcut auzite puncte de vedere pro și contra reunirii Dobrogei. Astfel, într-o ședință a Adunării Deputaților, consacrată examinării hotărârilor Congresului de la Berlin, Mihail Kogălniceanu, arhitectul diplomației din vremea războiului de independență, făcea nu numai o pledoarie politică, dar și extrem de argumentată cu date și fapte, referitoare la trecutul milenar al poporului român în Dobrogea⁶.

⁴Mihail Eminescu, [Ne e silă]. *O antologie urgentă alcătuită de Cornel Brahaș*, Ed. Societății „Soroc” S.R.L., București, 1991, p. 42.

⁵Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale (în continuare S.A.N.I.C.), fond Casa Regală, dosar 17 / 1878, fila 6.

⁶I.C. Brătianu, *Acțiune și viață*, IV, (1 mai 1878 – 30 aprilie 1879), Cartea Românească, București, 1932, pp. 102-109.

La rândul său, primul ministru I.C. Brătianu a pledat cu căldură pentru a risipi îndoielile unor parlamentari ai opoziției. Astfel, într-un discurs rostit în Senat la 28 septembrie / 10 octombrie 1878 arăta că: „**noi am posedat-o cu sângele nostru, am pierdut-o cu sabia și acum s-a reîntors la noi iarăși cu sabia! [...] Și dvs. vă e teamă că un pământ care a fost stăpânit de noi n-o să putem să-l facem pământ românesc? Un pământ între Mare și cel mai mare fluviu din Europa dumneavoastră voiți să-l lăsați? [...] luând Dobrogea ne deschidem o poartă prin care ne punem în raport cu lumea întreagă și cu Occidentul către care ziceți dumneavoastră că aveți toate aspirațiile**”⁷.

Cu același prilej, Senatul a adoptat (cu 48 de voturi pentru, 8 contra) o moțiune în care exprima „adâncă mâhnire” de hotărârile puterilor europene care, „prin voința arbitrară” au impus României „dureroasele sacrificii într-un interes al păcii generale” și autoriza guvernul să se conformeze Tratatului de la Berlin.

O moțiune identică era adoptată la 30 septembrie/12 octombrie 1878 de către Adunarea Deputaților (cu 83 voturi pentru, 27 contra), în care se subliniau: „grelele sacrificii la care țara este îndatorată prin hotărârile Tratatului de la Berlin”, dar, la rândul ei, Camera autoriza guvernul de a accepta hotărârile Congresului de la Berlin, care „în condițiile istorice date a adoptat și dreapta hotărâre de reunire cu țara mamă a străvechiului teritoriu românesc dintre Dunăre și Marea Neagră – Dobrogea, împreună cu Delta Dunării și Insula Șerpilor. [...] În această nouă Românie – se arăta în moțiune – veți găsi o populație care în cea mai mare parte este românească [...] Însă veți găsi și locuitori din alt neam și alte credințe. Toți aceștia, care devin membri ai statului român, au aceleași drepturi la protecțiunea și dragostea noastră”⁸.

În același timp, după încheierea lucrărilor Congresului de la Berlin, din corespondența diplomatică reiese faptul că Austro-Ungaria a sfătuit guvernul român, să ia cât mai curând posibil în posesie acest teritoriu și să nu stabilească cu Rusia o convenție privind trecerea trupelor ruse prin Dobrogea, convenție care a fost cerută de reprezentantul Rusiei la București, baronul Dimitri Stuart, la 29 octombrie / 10 noiembrie 1878⁹.

În acest context, în ședința din 6/18 noiembrie a Consiliului de Miniștri, a fost aprobată componența **Comsiei pentru instalarea**

⁷*Ibidem*.

⁸ M. Mușat, I. Ardeleanu, *De la Statul geto-dac la statul român unitar*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 310.

⁹ *Acte și documente relative la istoria nașterii României*. Publicate de Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza și Dimitrie C. Sturdza, vol. I, Tipografia Românul „Carol Göbl”, București, 1883, p. 237.

administrației civile în vechea provincie a țării. După intense negocieri legate de reglementarea trecerii trupelor ruse prin România, la 12/24 noiembrie 1878, i s-a transmis guvernatorului rus al Dobrogei, generalul Bieloserkovici, „că poate proceda la remiterea Dobrogei”¹⁰.

Ultima etapă în procesul reintegrării Dobrogei la România a constituit-o intrarea armatei române în provincie, între 14-18 noiembrie 1878. Cu acest prilej, a fost citită soldaților, la Brăila, **„Proclamația către armata română”** de către Alteța Sa Principele Carol. Ea a fost însoțită de **„Proclamația domnitorului către dobrogeni”**, în care se afirma că **„cele mai sfinte și mai scumpe bunuri ale omenirii: viața, onoarea și proprietatea sunt puse sub scutul noii Constituții. Religiunea voastră, familia voastră, pragul casei voastre vor fi apărute de legile noastre și nimeni nu le va putea lovi fără a-și primi legitimă pedeapsă”**¹¹.

La 23 noiembrie 1878, autoritățile românești au început preluarea oficială a administrației Dobrogei, dar trupele țariste au continuat să staționeze aici și la începutul anului 1879, un an aproape de la semnarea păcii.

Abia la 4/16 aprilie 1879, prefectul de Constanța, Remus Opreanu, a fost în măsură să anunțe plecarea unităților ruse de artilerie și infanterie din oraș, iar prefectul de Tulcea, George Mihail Ghica, anunța, la 22 aprilie/3 mai 1879, plecarea flotei ruse care staționase în port.

Modificările teritoriale impuse României, atât la San Stefano, cât și la Berlin, nu au constituit, așa cum Marile Puteri și în special Rusia, au sperat – cea mai bună soluție pentru România și situația din zonă. Dimpotrivă, noul aranjament teritorial a ridicat alte probleme, legate de **delimitarea frontierei de sud a Dobrogei și a celei cu Rusia pe brațul Chilia**. Pentru reglementarea acestor chestiuni, au avut loc intense negocieri atât între Rusia și România, cât și cu o parte dintre Marile Puteri.

În ceea ce privește frontiera româno-bulgară, s-a ajuns chiar la un impas diplomatic și la amenințarea cu folosirea forței. În schimb, reglementarea celeilalte frontiere, cea ruso-română, a cunoscut o evoluție mai puțin încordată, în prima fază (1878-1879). Cu toate acestea, în următoarele două decenii, relațiile româno-ruse au cunoscut momente dificile, determinate de pretențiile Rusiei față de linia de frontieră.

Delimitarea frontierei cu Bulgaria.

Incidentul de la Arab-Tabia

Așa cum am arătat, recuperarea Dobrogei și cedarea sudului Basarabiei, consfințite prin Tratatul de la Berlin, au ridicat două mari probleme: delimitarea frontierelor cu Bulgaria și Rusia.

¹⁰*Ibidem*, p. 128.

¹¹*Acteșidocumente...*, p. 309.

La Berlin, contele Șuvalov, reprezentând Rusia, a propus să fie acceptate prevederile tratatului de la San Stefano privind România. Împotriva acestei recomandări a Rusiei s-au ridicat reprezentanții Angliei, și anume lordul Beaconsfield. În procesul verbal încheiat atunci se arată că lordul Beaconsfield considera regretabile stipulațiile articolului 19, care se referă la Basarabia. Mai înainte de orice – considera lordul Beaconsfield – această combinație este o imixtiune în tratatul de la Paris, din 1856 și ar fi o gravă eroare să se stipuleze menținerea schimbului de teritorii. Articolele 4 și 20 ale tratatului de la Paris, din 1856, constituie – spunea reprezentantul Angliei – un angajament luat între puterile europene și Rusia **în scopul asigurării libertății navigației pe Dunăre** și – menționează procesul verbal – „Exceleța Sa, Lordul Beaconsfield nu găsește nici un fel de garanție pentru această libertate de navigație în tratatul de la San Stefano”¹². Referitor la frontiera de sud, un alt reprezentant al Angliei, Waddington, afirma că România este tratată prea dur de Rusia și că nu sunt suficiente compensațiile oferite. El cerea Rusiei să acorde României și sudul Dobrogei, cuprinzând teritoriul cu Silistra și Mangalia. Alături de Anglia, Austro-Ungaria și Italia, au susținut același lucru. Prințul Gorceakov, reprezentând guvernul țarist, a respins acest punct de vedere spunând „că nu este nici o legătură între retrocedarea Basarabiei și libera navigație pe Dunăre”¹³. El acuza, la rândul său, marile puteri că, dacă în 1856 au dat Moldovei sudul Basarabiei și Delta Dunării, aceleași mari puteri, în 1857, au restituit Turciei Delta Dunării și considera că prin actul din 1856 s-a făcut un serviciu Moldovei, care nu era în stare să execute lucrările necesare pe brațul Sulina. În fine, Gorceakov, susținut și de contele Șuvalov, a adăugat că recunoașterea independenței României este subordonată acceptării de către aceasta a retrocedării Basarabiei și a schimbului acesteia cu Dobrogea.

La această poziție a Rusiei s-a adăugat reprezentantul Franței și, în ultimă instanță, s-au raliat și ceilalți reprezentanți ai puterilor europene de la Berlin. Totuși, Franța a propus ca „României să i se acorde și o fâșie de pământ între Rasova și Silistra, unde este și populație românească majoritară”, și să-i fie anexată o zonă în formă de triunghi care ar pleca de la vest de Silistra până la frontiera actuală. În felul acesta, Silistra nu intra în zona ce ar fi trebuit să fie anexată României, nici în vederile Rusiei, interesată în acest sens, nici în vederile Angliei, Franței sau a altor state. În final, s-a constatat că „Înalta Adunare, în unanimitate, recunoaște independența României în condiții analoge celor ale Serbiei, sub condiția ca

¹²*Tratatul de la Berlin, urmat de Protocoalele Congresului precum și de Charta Basarabiei române, a Deltei Dunării și a Dobrogei*, Imprimeria Statului, București, 1878, p. 75.

¹³*Ibidem*.

ea să accepte în schimbul Basarabiei Dobrogea, mărită prin linia precizată de Adunare”¹⁴. În ceea ce privește frontiera de sud a Dunării, articolul 46 al Tratatului de la Berlin stipula că: „... Principatul mai primește apoi ținutul cuprins la sudul Dobrogei de o linie care începe de la Silistra și se termină la sud de Mangalia, pe Marea Neagră. *Linia granițelor se va fixa de comisiunea constituită pentru delimitarea Bulgariei*”¹⁵.

Comisia prevăzută în Tratat s-a constituit la Constantinopol, iar guvernul român a desemnat ca reprezentanți în această comisie pe deputatul Mihail Pherekyde și pe ofițerii George Slăniceanu, Eraclie Arion și Ștefan Fălcoianu. Baza de discuții pentru această comisie a reprezentat-o Protocolul 15, al Congresului de la Berlin, din 26 iunie/8 iulie 1878. Cu acest prilej, prințul Hohenlohe a pus în discuție trasarea frontierei româno-bulgare, care urma cursul malului drept al Dunării, de la vechea frontieră cu Serbia și până la linia care pleacă de la est de Silistra și merge până la Mangalia. Punctul denumit „de la est de Silistra” nu era însă fixat. Rușii l-au fixat la o distanță de 21 km est de Silistra, susținând că Silistra nu poate aparține României, deși se recunoștea că o parte a populației din Silistra era majoritar românească. Totodată, rușii au mai făcut specificarea că această linie a frontierei cu Bulgaria nu este o linie strategică, ci o concesie făcută României. Motivată de acest mandat, Comisia europeană a stabilit, la 22 octombrie/2 noiembrie 1878, primul punct al frontierei, situat la 800 metri est de porțile Silistrei, astfel încât fortul Arab-Tabia era cuprins în teritoriul românesc. Comisia europeană de delimitare a ratificat această opțiune, cu excepția delegatului rus, colonelul Bogolubov¹⁶.

Disputa asupra Arab-Tabiei avea conotații particulare. Fortul prezenta interes strategic ofensiv și defensiv, dominând comunicațiile dintre cele două maluri ale Dunării, în singurul punct convenabil construcției unui pod. Din această perspectivă, Rusia era interesată în menținerea fortificațiilor de la Arab-Tabia în granițele bulgare, fapt ce ar fi asigurat controlul rus la Dunărea de Jos și ar fi amenințat comunicațiile României cu Dobrogea. În baza deciziei Comisiei europene de delimitare și datorită atitudinii Rusiei de boicotare a lucrărilor, guvernul român a hotărât la 14/26 ianuarie 1879 să ocupe cu trupe fortul Arab-Tabia, fapt pus în aplicare două zile mai târziu¹⁷. Astfel, la 19/31 ianuarie 1879, Ministerul Afacerilor Străine de la București a cerut reprezentanților diplomatici ai României să

¹⁴ Leon Lalanne, *Questions relatives a l'établissement d'un pont sur le Bas-Danube et a la possession d'Arab-Tabia*, Paris, Ed. Dunod, 1880, p. 3.

¹⁵ *Tratatul de la Berlin...*, p. 10.

¹⁶ Leon Lalanne, *op. cit.*, p. 4.

¹⁷ *Memoriile Regelui Carol I al României văzute de un martor ocular*, vol. XV, București, 1912, p. 37.

comunica că trupele române au trecut deja sub controlul lor teritoriul din sudul Dobrogei, până la linia de demarcație a frontierei româno-bulgare fixată de comisia instituită în acest scop. Această comisie satisfăcuse cererea guvernului de la București (interesat în stabilirea unei linii de frontieră cât mai favorabile din punct de vedere strategic) ca dealul Arab-Tabia să fie atribuit României, iar cetatea Silistra, Bulgariei¹⁸.

Reacția Rusiei față de acțiunea României a fost deosebit de virulentă. La 23 ianuarie 1879, cancelarul Gorceakov a remis generalului Iancu Ghica o notă redactată în termeni fermi, afirmând că față de actul de forță prin care România a încercat să tranșeze o chestiune „pendinte încă” și în care „nu avea nici o competență”, Rusia era în drept să procedeze „la aceeași execuțiune sumară”¹⁹. De altfel, în această situație, printr-o notă diplomatică, ministrul rezident al Rusiei la București a fost rechemat temporar. Atitudinea Marilor Puteri a fost decisivă pentru acțiunea ulterioară a României. În situația creată, numai Austro-Ungaria a susținutși nu dezinteresat, poziția guvernului român purtând intense negocieri cu Rusia. În schimb, Germania, Italia, Turcia și Marea Britanie au dezaprobat atitudinea României. În acest context, România a urmat sfatul Marilor Puteri de a evita un conflict cu Rusia, iar Consiliul de Miniștri a hotărât, la 7 februarie 1879, evacuarea Arab-Tabiei și a transmis acest ordin generalului Anghelescu. Legătura cu Dobrogea fiind întreruptă din cauza apelor mari, ordinul i-a parvenit generalului în ultimul moment, când atacul rusesc era pe cale să se producă²⁰.

Activitatea Comisiei tehnice de delimitare a frontierei

În octombrie 1879, Comisia de delimitare s-a reunit la Silistra și București, după ce, așa cum rezultă dintr-o discuție purtată de atașatul militar al Legației române de la Constantinopol, maiorul Romulus Magheru, cu locotentent-colonelul Weriguine, atașat militar al ambasadei ruse din Constantinopol, se avansase ideea formării unei subcomisii a Comisiei de delimitare. Aceasta ar fi avut misiunea de a trata la fața locului „chestiunea pendinte a frontierei despre partea Dobrogei dintre România și Bulgaria și de a găsi drept soluțiune o cale de mijloc satisfăcătoare pentru ambele părți”²¹. În ședințele din octombrie ale Comisiei, atât delegații români, cât și

¹⁸*Politica externă a României. Dicționar cronologic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 137.

¹⁹*Memoriile Regelui Carol I...*, p. 41.

²⁰*Ibidem*, pp. 44-46.

²¹Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), fond 71/1860-1913, dosar 33, 1876-1896, Rapoarte politice de la Constantinopol, f. 14.

cei ruși și-au menținut pozițiile inițiale în problema amplasării podului și a traseului frontierei. Și de această dată, Comisia a fost de acord cu propunerea părții române, cu excepția reprezentantului Rusiei, fapt ce a dus la retrimiteră „dosarului” spre soluționare cancelariilor Puterilor europene²².

Comisia care a acționat pentru trasarea liniei de frontieră, și anume Comisia Tehnică Europeană, a fost constituită printr-un acord intervenit între puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin. Despre activitatea acesteia există un raport cuprinzător și de un interes cu totul aparte, care aparține lui Leon Lalanne, inspector general al podurilor și drumurilor. Acesta a făcut parte din comisia de fixare a frontierei și a alcătuit o dare de seamă extrem de cuprinzătoare și obiectivă asupra acestor dezbateri. Raportul lui L. Lalanne, datând din 30 decembrie 1879, a fost înaintat Ministerului de Externe al Franței și cuprindea, în deschidere, „antecedentele problemei”, arătându-se că la 7 octombrie 1879 au fost desemnați reprezentanții care trebuiau să facă parte din acest organism internațional constituit pentru aplicarea Tratatului de la Berlin. Erau menționate prevederile articolului 46 al actului de la Berlin din 15 iulie 1878, care prevedea: „Insulele formând Delta Dunării, ca și Insula Șerpilor, Sangeacul Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Küstenge, Medgidia sunt reunite cu România”. Principatul primea, de altfel, și teritoriul situat la sud de Dobrogea, până la o linie având ca punct de plecare la est de Silistra și terminându-se la sud de Mangalia, la Marea Meagră. De asemenea, Tratatul prevedea că **„Trasarea frontierei se va face pe locurile respective de o comisie europeană instituită pentru această delimitare între Bulgaria și România. Principatul Bulgariei va cuprinde teritoriile următoare: frontiera va urma la nord malul drept al Dunării de la vechea frontieră cu Serbia, până la un punct care va fi determinat de comisia europeană, aflat la est de Silistra și care va merge către Marea Neagră la sud de Mangalia, care este anexată teritoriului românesc. Această delimitare va fi fixată pe loc de o comisie europeană unde puterile semnatare vor fi reprezentate”**²³. Se hotăra formarea comisiei respective, iar rezultatul lucrărilor urma să fie consemnat într-un act din 16 decembrie 1878²⁴. Leon Lalanne prezenta în continuare atitudinea Rusiei față de aceste hotărâri ale areopagului european: „Comisarii Germaniei, Austro-Ungariei, Franței, Marii Britanii, Italiei și Turciei au semnat acest act, dar delegatul rus a declarat că nu este autorizat să-și dea

²² M.D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului XX*, București, Ed. „Socec & Co”, 1904, pp. 36-37.

²³ *Tratatul de la Berlin...*, p. 11.

²⁴ *Ibidem*.

consimțământul pentru lucrările comisiei, în special asupra deciziei care a fixat punctul de plecare al noii frontiere la est de Silistra, pe malul drept al Dunării în fața localității Deyirmen-Tabia, la 800 de metri de bastionul de nord-est al orașului. Rusia își dorea ca acest punct de plecare a frontierei să fie cam la 21 km est de Silistra, însă Comisia l-a fixat mult mai aproape de acest punct”. Lalanne afirma că, avându-se în vedere antecedentele și admitând că aceste antecedente pot fi supuse unei examinări, se poate constata imparțialitatea incontestabilă a Comisiei. Fără îndoială, afirma el, că puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin au înțeles din articolul 46 să i se dea României posibilitatea să stabilească o comunicare între cele două maluri ale Dunării prin amplasarea în aval și în împrejurimile Silistrei a unor puncte de sprijin. Prințul Hohenlohe a remarcat că nu poate să precizeze punctul de lângă Silistra, dar Comisia a indicat că acest punct trebuie să fie amplasat acolo unde ar putea să fie stabilit pe Dunăre, la est de Silistra, un pod care să lege cele două maluri românești ale fluviului. Conte Șuvalov a admis că un pod care să reunească cele două maluri ale Dunării era necesar, la care baronul Haymerle – reprezentantul Austro-Ungariei – a arătat că potrivit avizului experților **un singur punct în împrejurimi este propice construirii acestui pod și că acest punct trebuie să fie cât mai departe de Silistra**²⁵.

S-a ajuns astfel la concluzia că, indiferent de atitudinea Rusiei, Comisiei de delimitare îi va reveni ultimul cuvânt, iar inginerul Lalanne consemnează reunirea acestei comisii tehnice, alcătuită din delegații celor șapte puteri semnatare ale Tratatului de la Berlin, la Silistra la 26 octombrie.

La 27 octombrie, într-o primă ședință a comisiei tehnice, s-au reunit. cu excepția Franței, toate puterile, reprezentate de ingineri militari și de doi generali, ai Rusiei și ai Turciei, un colonel al Austro-Ungariei, doi maiori (Germania și Italia), un căpitan din Marea Britanie. Rusia, Turcia și Marea Britanie au dat ajutor delegatului lor oficial; acești auxiliari au luat parte activă la lucrările comisiei și unul dintre ei, inginerul Karischeff a reprezentat Rusia în timpul primei ședințe în absența generalului Struve, care a sosit la Silistra abia în seara zilei de 27 octombrie²⁶.

Reglementarea condițiilor de admitere a reprezentanților României și Bulgariei constituie un capitol aparte în raportul specialistului francez. El apreciază că Rusia a abuzat de poziția sa pentru a sprijini admiterea reprezentantului bulgar. Astfel, dacă majoritatea membrilor Comisiei, în special aceia care veniseră de la București către Silistra, au avertizat oficios că guvernul român dorește să fie reprezentat în Comisie, comisarul rus a

²⁵*Ibidem.*

²⁶*Ibidem*, p. 12.

pretins pentru prima dată admiterea delegaților bulgari cu același titlu și cu aceleași drepturi precum cele ale delegaților români.

Comisia tehnică a sprijinit dorința delegaților români de a asista la ședințe și de a lua parte la dezbateri, dar fără vot deliberativ. S-a considerat oportună audierea acestora pentru eventualele observații asupra a ceea ce se înfăptuia în legătură cu Dunărea și cu malurile acesteia, dar în legătură cu propunerea făcută în favoarea bulgarilor, Comisia s-a pronunțat mai întâi negativ. Se considera că Bulgaria, care era plasată sub suzeranitatea Sultanului, are ca reprezentant natural pe reprezentantul Sublimei Porți, situație care nu era comparabilă cu aceea a României, devenită principat suveran și complet eliberată de orice legătură de vasalitate, dar marile puteri au admis pe rând cererea exprimată de guvernul rus și Comisia, în virtutea instrucțiunilor noi adresate membrilor săi, a admis pe delegații bulgari și i-a plasat pe picior de egalitate cu delegații români. Astfel, Comisia a admis la lucrări pe reprezentanții Bulgariei cu titlu oficios și i-a primit în a treia ședință a sa. S-a mai cerut de către delegația rusă ca să fie admiși în Comisie delegații speciali ai Silistrei și ai unui sat vecin (Almali).

Comisia nu a fost favorabilă acestei propuneri și nici a celei de acceptare a prefectului Silistrei care să exprime un punct de vedere din partea populației locale²⁷. În același raport, L. Lalanne a făcut o prezentare succintă asupra ședințelor organismului abilitat pentru delimitarea frontierei și a dezbaterilor care au avut loc în cadrul acestora.

La prima ședință s-au evidențiat obiectivele comisiei, sarcina principală fiind formulată astfel: „de Silistra?” ea trebuie să fixeze acel punct de la est de Silistra ca punct de plecare pentru frontiera românească sau trebuie să se limiteze ca să găsească cel mai bun amplasament pentru un pod pe Dunăre în vecinătatea acestui punct de la est. Această dilemă a generat divergențe de opinie foarte mari care se accentuau pe măsură ce diferiți membri se refereau la interesele guvernelor lor. Delegatul francez a făcut eforturi pentru a evita dezbaterile peste măsură și în final s-a căzut de acord asupra găsirii celui mai favorabil amplasament pentru construcția podului fără ca să se aibă în considerare probleme de natură strategică. Ea a ținut toate ședințele și a dezbătut toate problemele fără să suspende lucrările.

Reprezentantul Rusiei a declarat mai întâi că alegerea amplasamentului trebuie să fie o chestiune pur tehnică și că orice altă idee trebuie îndepărtată. Mai târziu, acesta nu a mai pus în discuție în nici un chip problema trecerii Silistrei la România sau Bulgaria, ci a discutat numai probleme de natură comercială, politică sau militară fără ca acestea să aibă influență asupra Comisiei tehnice. El a arătat, încă o dată, în momentul

²⁷ Leon Lalanne, *op. cit.*, pp. 4-5.

închiderii dezbatelor, că a consimțit să lucreze în Comisie în examinarea comparativă a diferitelor proiecte de pod fără ca aceasta să aibă o influență asupra punctului de vedere rus.

Principiul pus de generalul Struve nu a fost combătut, dar majoritatea Comisiei a cerut un examen tehnic a chestiunii legate de natura geologică și modul în care se putea amplasa un pod care să traverseze fluviul, destinat să lege cele două maluri românești deasupra unei vaste câmpii care era inundabilă. Reprezentanții Bulgariei au transmis un memoriu cu considerații politice, militare și comerciale.

În ședințele următoare, delegații ruși au prezentat hărți și crochiuri incomplet și la o scară redusă, fapt ce a făcut imposibilă utilizarea lor.

În ceea ce privește discutarea problemei Silistrei, L. Lalanne afirma că în 1878 a fost prezentată la Conferința de pace de la Berlin o hartă făcută de Statul major austriac, referitoare la frontiera româno-bulgară, realizată cu ocazia ocupării Principatelor în 1855. Această hartă a reprezentat baza de discuție pentru Comisie, iar delegații ruși au arătat că explorările care au fost făcute nu sunt suficiente pentru alegerea unui proiect de pod, generalul Struve fiind de părere că mai trebuiau făcute cercetări privind zona de amplasare a acestui obiectiv.

În discuții s-a făcut apel și la istorie, menționându-se despre podul de la Turnu-Severin și despre cel construit de Apollodor din Damasc. S-au făcut, de asemenea, mențiuni despre eforturile romanilor de a lega cele două maluri ale fluviului. S-a adus în dezbatere și soluția unei linii care să lege Silistra de Călărași, conform unor hărți puse la dispoziție de Statul Major român, dar s-a considerat că nu este admisibilă și că nu este prea bine documentată această hartă românească. Ultima chestiune tehnică pusă în discuție se referea la adâncimea fundațiilor noului pod, apreciindu-se că ele pot fi executate în momentul în care Dunărea se va mai micșora ca debit²⁸.

În concluzie, documentul prezentat de specialistul francez demonstra că frontiera dintre Bulgaria și România din această zonă a fost aceea pe care au propus-o rușii și problema Silistrei nu s-a mai pus.

În aceste condiții, în aprilie – mai 1880, s-a ajuns la o formulă de compromis, propusă de Austria, prin care colina Arab-Tabia era atribuită României, în schimbul unei cesiuni teritoriale în Dobrogea, pentru Bulgaria²⁹.

Diferendul s-a încheiat odată cu confirmarea de către Poartă, în calitate de putere suzerană a Principatului bulgar, a stăpânirii colinei Arab-Tabia de către România, dar întreaga problemă va influența negativ evoluția

²⁸*Ibidem*, p. 5.

²⁹*Politica externă a României...*, pp. 137-138.

ulterioară a relațiilor româno-ruse și româno-bulgare, contribuind la orientarea politicii externe românești spre Puterile Centrale³⁰.

Totuși, ca o consecință a reglementării acestei probleme, în iulie 1880 au fost reluate relațiile diplomatice între România și Rusia, iar reluarea relațiilor româno-bulgare s-a concretizat prin numirea de reprezentanți diplomatici și consulari români la Sofia și Rusciuk, deși Bulgaria era încă un stat vasal Porții. Astfel, la 28 mai 1879, fără a anunța Poarta, România a numit un consul la Rusciuk în persoana lui Alexandru Stoianovici, iar în aceeași perioadă (septembrie 1879) pe Alexandru Sturdza ca agent diplomatic și consul general în capitala Bulgariei³¹.

Delimitarea frontierei româno-ruse la 1878

Atitudinea diplomației țariste față de România în preliminarile păcii

Diplomația rusă a depus eforturi constante pentru a asigura preponderența Imperiului său la gurile Dunării încă din secolul al XVIII-lea, dar tratatul de la București, dintre Rusia și Turcia, semnat la 28 mai 1812, reprezintă cu adevărat o mare victorie a puterii de la răsărit. Tratatul pune capăt războiului ruso-turc desfășurat între 1806-1812 și, conform documentelor încheiate, Dunărea devenea, de la confluența Prutului până la vărsarea în Marea Neagră, granița dintre Rusia și Turcia. Astfel, s-a prevăzut în tratat că „Prutul, de la punctul unde acest râu intră în Moldova și până la confluența sa cu Dunărea, iar de acolo malul stâng al acestui din urmă fluviu până la Chilia și revărsarea sa în Marea Neagră vor alcătui granița dintre cele două Imperii”³². Se înțelege că teritoriul dintre Prut și Nistru, ca și brațul Kilia (Chilia) intrau în stăpânirea Rusiei³³.

Această expansiune a Imperiului rus la gurile fluviului s-a încheiat în 1829, când, prin tratatele de pace de la Adrianopol a fost consemnată înfrângerea Turciei și preluarea de către Rusia a brațului Sf. Gheorghe, fapt ce-i asigura controlul exclusiv în zonă³⁴.

Marile Puteri occidentale, în special Anglia și Franța, și-au văzut amenințate interesele economice la Dunărea de Jos și au încercat să-și mențină influența în Imperiul Otoman, căutând să se opună politicii expansioniste a Rusiei. Așa s-a ajuns la declanșarea războiului Crimeii (1853-1856) între Rusia, pe de o parte, și Turcia, Anglia, Franța și Sardinia,

³⁰ *Ibidem*, p. 138.

³¹ N. Ciachir, *Istoriapopoarelor din Sud-Estul Europei*, Ed. Oscar Print, București, 1998, p. 357.

³² L. Bădulescu, Gh. Cauja, E. Glaser, *Contribuții la studiul regimului internațional de navigație pe Dunăre. Regimul internațional de navigație pe Dunăre până la Convenția Dunării din 18 august 1948*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 71.

³³ L. Casso, *Rusia și bazinul dunărean*, Tipografia Al. A. Terek, 1940, p. 211.

³⁴ *Acte și documente...*, p. 318; *Convențiunea de la Akkerman, din 7 octombrie 1826*.

de cealaltă parte, care s-a încheiat prin Tratatul de pace de la Paris, semnat, la 18/30 martie 1856³⁵. Rusia țaristă, înfrântă în Războiul Crimeii, a fost nevoită să consimtă, în cadrul Congresului de Pace și Tratatului de la Paris, la cedarea către Moldova a trei județe din sudul Basarabiei: Cahul, Ismail și Bolgrad.

Actul de la 30 martie 1856, consemna, astfel, prin articolul 20, îndepărtarea Rusiei de la gurile Dunării de către conclavul european, dar aceasta nu a fost de natură să pună capăt pretențiilor țariste asupra zonei. În cele două decenii care au urmat, diplomația rusă a depus eforturi constante în vederea radierii prevederilor acestui tratat care umilea atât de mult imperiul rus. Așa se explică rapiditatea cu care Petersburgul a acționat în momentul redeschiderii „chestiunii orientale”, încurajând, fără a sprijini în mod concret, revolta popoarelor asuprite din Balcani, sârbi, bulgari, muntenegreni, la 1875-1876, declanșând apoi fățiș ostilitățile împotriva Imperiului otoman

În urma tratatului de la Paris, Rusia pierduse statutul de țară riverană, pe care căuta cu orice chip să-l recapete. Situația internațională a României se dovedea a fi o stavilă în calea realizării acestui deziderat. Ca urmare, în tratativele secrete purtate la București cu premierul român I.C. Brătianu,

³⁵Tratatul de pace dintre Austria, Franța, Marea Britanie, Prusia] Regatul Sardiniei și Imperiul otoman, pe de o parte și Rusia, pe de altă parte, prevedea, între altele, că Principatele Române rămân în continuare sub suzeranitatea Porții, dar puterile semnatare devin garante ale respectării privilegiilor și imunităților celor două țări (F.C.Nano, *Condicatratatelor și a altor legăminte ale României (1354-1937)*, vol. I-II, București, 1938, vol. III, București, 1942). Nici unul dintre statele semnatare nu va putea exercita o putere exclusivă asupra Moldovei și Țării Românești și nu se va putea amesteca în treburile lor interne; Poarta se obliga să respecte administrația independentă și națională a Principatelor, precum și deplina libertate a cultului, a legislației, a comerțului și navigației; vor fi convocate adunări ad-hoc care să exprime dorințele populației cu privire la organizarea viitoare a celor două țări; întrunirea la București a unei comisii speciale de informare, compusă din reprezentanții celor șapte puteri, cu misiunea de a cerceta starea internă a Principatelor Române și a face propuneri cu privire la reorganizarea lor; după primirea doleanțelor românilor și a recomandărilor comisiei de informare, reprezentanții celor șapte puteri urmau să se întâlnească din nou la Paris pentru a statua asupra organizării definitive a Principatelor; țările române puteau avea oștire națională pentru siguranța internă și apărarea graniței; în cazul unor tulburări interne în Principate, Poarta sau oricare altă putere nu putea interveni cu trupe fără asentimentul celorlalte puteri garante. Tratatul de la Paris reglementa, de asemenea, navigația pe Dunăre și la gurile sale pentru toate statele, extinzând libertatea navigației pe fluviu în toată întinderea sa. Totodată tratatul, creea două comisii: a) *permanentă*, (alcătuită din reprezentanții statelor riverane suverane; b) *europenă*, cu o durată limitată la îndeplinirea mandatului său, alcătuită din reprezentanți: celor șapte puteri semnatare (pe larg Carmen Irène Atanasiu, *Problema suveranității României la Dunăre și „Navigația Fluvială Română” (1919 -1945)*), NELMACO, București, 2003).

diplomatul rus Nelidov a făcut tot posibilul pentru a evita discutarea păstrării integrității teritoriale a României și a asumării vreunui angajament al părții ruse în această problemă. Cu toate acestea, în final, diplomația țaristă a trebuit să accepte prevederea cuprinsă în articolul 2 al Convenției militare româno-ruse din 4/16 aprilie 1877 și anume declarația guvernului rus de „a menține și a face să se respecte drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și din tratatele existente, precum și a menține și apăra integritatea teritorială a României”³⁶.

Autoritățile ruse au semnat cu seninătate și fără scrupule acest document bilateral, după ce, în cadrul convorbirilor purtate cu oficialitățile Imperiului Austro-Ungar la Reichstadt (26 iunie/8 iulie 1876) și Budapesta (3/15 ianuarie 1877) ajunseseră la încheierea unui acord și, respectiv, a unei convenții în care erau prevăzute: 1) neutralitatea Austro-Ungariei în situația izbucnirii unui război ruso-turc; 2) primirea, în urma încetării ostilităților, a Bosniei și Herțegovinei, cu titlu de compensație de către Austro-Ungaria; 3) redobândirea de către Rusia țaristă a celor trei județe din sudul Basarabiei, în vederea refacerii prestigiului acestei mari puteri, știrbit prin tratatul din 1856 și obținerea de noi achiziții teritoriale pe litoralul pontic al Caucazului³⁷. Oficialitățile de la Petersburg au semnat așadar un angajament cu statul român, care era de la început literă moartă, primele fiind hotărâte să nu-l respecte.

La rândul lor, prevederile Tratatului de la San Stefano au fost revizuite punct cu punct și redimensionate pe bază de concesi. Înțelegerea dintre Marile Puteri se realizase deja pe bază de compensații, națiunile mici participante la război nefiind consultate. Așa cum arătam anterior, Marile Puteri nu au ținut cont de principiile și normele dreptului internațional în negocierile desfășurate, ignorând cu bună știință aspirațiile legitime ale statelor mici la libertate și independență. Acest lucru a fost observat și de reprezentanții României, premierul Brătianu scriindu-i chiar a doua zi, la 2/14 iunie, domnitorului Carol: „Congresul se silește să mențină pacea cu orice preț și probabil se va ocupa prea puțin sau nu se va ocupa deloc cu interesele statelor mici”³⁸.

Discutarea problemei românești a început în ședința din 17/29 iunie 1878, când cei doi diplomați români au susținut cauza țării lor. După retragerea acestora, ei nu au mai fost admiși la dezbaterile următoare,

³⁶ Nicolae Dașcovici, *Dunăreanoastră (o scurtă expunere până la zi a problemei dunărene, însoțită de textul statutului de la Paris din 1921)*, Colecția Enciclopedia, București, 1927. p. 32.

³⁷ Andrei Căpușan, *Bătălii diplomatice pentru Dunărea românească (1878-1883)*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, III / 2 – 2000, p. 63.

³⁸ *Ibidem*.

indiferent dacă se discuta sau nu soarta țării lor. După retragerea delegaților români, plenipotențiarilor Marilor Puteri au decis exclusiv în funcție de interesele statelor lor asupra statului României. Astfel, deși Disraeli a încercat să susțină respectarea integrității teritoriale a României, Gorceakov i-a replicat vehement că prin retrocedarea celor trei județe din sudul Basarabiei, comerțul britanic la Dunărea de Jos, extrem de prosper la acea vreme, nu va avea de suferit vreun neajuns, în timp ce România va primi drept compensații teritoriale Delta Dunării, Dobrogea și Insula Șerpilor.

În finalul discuțiilor, toți delegații, inclusiv cei ai Turciei, au căzut de acord în chestiunea recunoașterii independenței României, ținându-se seamă de aportul militar substanțial al țării noastre în războiul ruso-româno-turc. Recunoașterea a fost însă condiționată de două clauze: acordarea drepturilor civile și politice tuturor supușilor țării, indiferent de confesiune (art. 44) și cedarea către Rusia a porțiunii „teritoriului Basarabiei [...], care la apus se mărginește cu thalwegul Prutului, iar la miazăzi cu thalwegul brațului Chilie și cu gura Stry-Stamboulului”. În schimbul celor trei județe din sudul Basarabiei, României i se „oferea” Dobrogea cu Delta Dunării (art. 45 și 46)³⁹.

Activitatea Comisiei româno-ruse de trasare a frontierei la gurile Dunării

„Bătălia diplomatică” a fost urmată de intense negocieri pentru stabilirea frontierei româno-ruse. Conform articolului 45 al Tratatului de la Berlin, Rusia primea sudul Basarabiei, spațiu delimitat la vest de thalwegul Prutului, iar la sud de thalwegul brațului Chilia și gura Stry-Stamboul⁴⁰. Pentru delimitarea frontierei ruso-române a fost constituită o comisie la 23 noiembrie 1878, din care făceau parte: colonelul Eustațiu Pencovici și locotenent-colonelul de marina Nicolae Dimitrescu Maican, delegați ai guvernului român și colonelul Tougunhote, delegat al guvernului imperial rus⁴¹. Această comisie s-a deplasat la fața locului și – în urma discuțiilor, la 5 decembrie 1878 a fost semnat, la București, procesul-verbal de delimitare a frontierei. În conformitate cu actul încheiat, frontiera parcurgea următorul traseu: „plecând de la gura vechiului braț Stambul, frontiera urmează în amonte thalwegul brațului care se găsește între insulele Konban și Popin până în fața satului Periprava, lăsând în dreapta insula Stambulului și în stânga insula Leti. Plecând de la acest punct, tot în amonte, frontiera urmează thalwegul brațului mijlociu, lăsând în dreapta insulele Jermakoff și Otnojmo și în stânga insulele Ciornoi (Neagra), Sviroff și Mezlinoff, și apoi thalwegul brațului unic al Chilie, până în fața satului Kilia. Plecând de la

³⁹ *Tratatul de la Berlin...*, p. 11.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ A.M.A.E., fond 71 / 1939, vol. 203, f. 35.

acest punct, frontiera trece în amonte prin thalwegul brațelor Ivănești și Seredin, lăsând în dreapta insulele Măciuka și Catinka, Solonetz și Kislitza, iar în stânga insulele Ivănești (Tatarski), Daller și insulele Capu de Drac, apoi prin thalwegul brațului unic Kilia, până la Ceatalul Ismailului unde începe brațul Chilia”⁴².

În ceea ce privește frontiera româno-rusă între Ceatalul Ismailului și gura Prutului, între cele două părți au apărut divergențe, după cum rezultă din același document. Astfel, delegația română a susținut că frontiera pe această porțiune trebuie să urmeze partea stângă a fluviului, și nu thalwegul său: „Les délégués roumains soutiennent que la frontière entre la Roumanie et la Russie entre le Tchatal d’Ismail et l’embouchure du Pruth doit suivre la rive gauche du fleuve et nullement son thalweg...”⁴³. În sprijinul acestei poziții, delegații români au precizat că articolul 45 al Tratatului de la Berlin nu specifică pentru această parte a Dunării o altă frontieră decât cea existentă, așa cum a fost stabilită atât prin Tratatul de la București din 1812, cât și prin cel de la Paris, din 1856⁴⁴. În ambele tratate, frontiera nu era fixată pe thalweg, ci pe malul stâng al fluviului⁴⁵.

În replică, delegatul rus, evitând referirile la tratatele anterioare, a susținut că linia de demarcație a frontierei, conform dreptului internațional trebuie să treacă prin mijlocul fluviului care separă două state riverane și, în consecință, trebuie să urmeze thalwegul Dunării: „Le délégué russe sans entrer dans l’examen des traités, soutient que la ligne de démarcation de la frontière selon le droit international général, doit passer par le milieu du fleuve, séparant les deux Etats riverains et par conséquent doit suivre le thalweg du Danube”⁴⁶. Asupra acestei probleme nu s-a ajuns la un acord, așa cum reiese din documentul la care am făcut referire.

Pentru punerea în aplicare a acordului la care s-a ajuns, în ceea ce privește traseul frontierei între gura brațului Stambul și Ceatalul Ismailului, era necesar un schimb de declarații între guvernele rus și român. În acest sens, baronul Dimitri Stuart, ministrul Rusiei în România, a adresat, la 16/28 ianuarie 1879, o notă Ministerului Afacerilor Străine al României, în debutul căreia se preciza: „Par sa note en date du 17 (29) novembre 1878 No. 17.208 Mr. Cogalnitchano m’informait que le Colonel Pencovici, Chef de l’Etat Major de la 4-me division et le lieutenant colonel Dimitresco-Maican du Corps de la Marine avaient été désignés par le Gouvernement Princier pour procéder de concert avec le Colonel Tougenhold délégué du

⁴²*Ibidem.*

⁴³*Ibidem*, f. 36.

⁴⁴*Ibidem.*

⁴⁵*Ibidem.*

⁴⁶*Ibidem.*

Gouvernement Impérial au tracé de la nouvelle frontière entre la Russie et la Roumanie, aux termes précis du traité de Berlin c'est-à-dire par le thalweg du bras de Kilia en partant de l'embouchure qui porte le nom de Stary Stamboul".Declarația⁴⁷ făcea referire și la o hartă întocmită de delegații celor două părți, care a fost legalizată prin semnăturile și parafele reprezentanților Legației imperiale ruse la București și Ministerului Afacerilor Străine al României, baronul Dimitri Stuart și Mihail Kogălniceanu: „Rezultatul investigațiilor lor (ale reprezentanților din Comisie, n.n.) a fost consemnat într-un protocol întocmit la București în dublu exemplar la 5/17 decembrie 1878 și însoțit de o hartă în care noua frontieră era indicată printr-o linie punctată. Cele două documente purtând semnăturile autografe ale celor trei delegați stabilesc perfect direcția noii frontiere prin thalwegul brațului Chilia, plecând de la malul drept unde Dunărea se desparte în două brațe și care poartă numele de Ceatal d'Ismail până la mare, prin mijlocul canalului Stary-Stamboul”⁴⁸.

Ei specifică, printre altele, cu minuțiozitate, toate insulele care se găsesc pe acest parcurs și indică cu scrupulozitate pe cele care de acum înainte vor aparține Rusiei și pe cele care vor reveni României”⁴⁹.

În continuare, documentul adresat de diplomatul rus autorităților române prezenta întregul traseu al frontierei, conform hărții anexate, traseu pe care l-am menționat anterior.

În încheierea actului, se preciza că frontiera, așa cum era indicată pe hartă, a fost aprobată de ambele părți, harta fiind întocmită în două exemplare, după ce hărțile au primit legalizarea din partea Legației Imperiale a Rusiei la București și a M.A.E. Princiar.

De asemenea, declarația specifica că problema frontierei cuprinse între Ceatalul Ismailului și gura Prutului rămânea nerezolvată, delegații celor două părți neajungând la un acord: „Quant à la frontière a partir du Tchatal d'Ismail jusqu'à l'embouchure du Pruth, cette question est réservée, attendu que les Commissaires des deux pays n'ont pas pu se mettre d'accord pour les motifs par eux énoncés dans leur procès-verbal”⁵⁰.

În finalul declarației se sublinia că: „instalarea definitivă a frontierei de-a lungul brațului Kilia are o mare importanță practică pentru cele două guverne, mai ales că se apropie perioada în care apele pot îngheța, oferind

⁴⁷*Ibidem*, ff. 37-38.

⁴⁸*Ibidem*.

⁴⁹*Ibidem*, f. 38.

⁵⁰*Ibidem*.⁵⁰*Ibidem*.

⁵⁰*Ibidem*, ff. 37-38.

⁵⁰*Ibidem*.

⁵⁰*Ibidem*, f. 38.

⁵⁰*Ibidem*

astfel mari facilități locuitorilor celor două maluri de a trece pe diversele insule care se găsesc presărate de-a lungul brațului Kilia și la gura sa, fapt ce ar putea diminua incidentele regretabile...”⁵¹.

La rândul său, Ministrul Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu, a răspuns printr-o declarație similară, în 16 (29) ianuarie 1879: „J’ai l’honneur de Vous accuser réception de la note en date du 16 (28) janvier no. 52, par laquelle ent ImpérialVotre Excellence a bienvoulu me communiquer le texte de la déclaration du Gouvernem de Russie portant confirmation de l’oeuvre de la Commission Russo-Roumaine chargée en exécution du Traité de Berlin, de tracer la frontière entre la Russie et la Roumanie sur le bas Danube”⁵².

În document, guvernul român „aprobă traseul frontierei care separă România de Rusia, plecând de la Ceatalul Ismailului prin thalwegul brațului Kilia și prin cel al canalului Sary-Stamboul, până la mare”⁵³. În acest sens, documentul cuprinde întregul traseu al frontierei, așa cum a fost stabilit de Comisia ruso-română, în procesul-verbal din 5/17 decembrie 1878 și în declarația guvernului imperial rus. În același timp, folosind o formulare identică cu cea din declarația rusă, se făcea referire la nerezolvarea chestiunii frontierei dintre Ceatalul Ismailului și gura Prutului⁵⁴.

Delimitarea frontierei româno-ruse în aceste condiții nu a dus la dispariția divergențelor dintre cele două state în problema gurilor Dunării. În 1883, Rusia a cerut scoaterea brațului Chilia de sub autoritatea Comisiei Europene a Dunării, iar în 1896 a emis pretenții asupra gurii Sary-Stamboul, generând un nou litigiu, soluționat prin încheierea unei Convenții de pescuit româno-ruse⁵⁵.

Atât atitudinea Rusiei la San Stefano și Berlin, cât și evenimentele legate de delimitarea graniței sudice (a se vedea conflictul de la Arab-Tabia), respectiv a celei nordice, la gurile Dunării, au impus factorilor de decizie de la București o reorientare în planul politicii externe. Aceasta s-a concretizat prin apropierea de Puterile Centrale, consfințită prin Tratatul de alianță defensivă din 1883, care avea ca scop realizarea unui „scut diplomatic” față de colosul de la Răsărit, căci⁵⁶ **„cea dintâi primejdie pentru un stat mic sau slab populat este marea putere cea mai apropiată geografic”**, afirma Alexandru Averescu; și tot el preciza, în

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, f. 39.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 40.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 245.

⁵⁶ Al. Averescu, *Notițezilnice din război*, vol. II, Ed. Militară, București, 1993, p. 188.

același sens, că „învecinarea cu un imperiu înseamnă un război neconținut, iar cei ce-și închipuie că pacea e somnul dintre două războaie n-au învățat nimic din istorie”⁵⁷.

***ROMANIAN INDEPENDENCE – BETWEEN COMBAT IN THE
FIELD OF AND DIPLOMATIC WAR THE ESTABLISHMENT OF
THE DANUBIAN FRONTIER WITH
RUSSIA AND BULGARIA IN 1878***

-abstract-

Key Words: War, Independene, frontier, Danube, Romania.

1878 was for Romania an important milestone in its goals of state creation and evolution: the recognition of its independence as free state. This was an important objective, achieved after a bloody fight, our national ideal for which all Romanians fought with rare but justified conviction.

This may sound like a cliché but it was true, the heroism is undeniable. It is just that behind the „curtain” there was a parallel diplomatic war being fought, one that would leave a deep mark in the collective consciousness.

⁵⁷*Ibidem.*